

Оксана Алексєва

кандидат педагогічних наук., доцент,

доцент кафедри педагогіки

(ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»)

ФЕНОМЕН «НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ» В УМОВАХ СУЧАСНИХ КАТАКЛІЗМІВ В УКРАЇНІ

Актуальність навчання впродовж життя зумовлена динамікою соціального й науково-технічного прогресу в сучасному глобалізованому та цифровізованому світі. Інформатизація та комп'ютеризація зумовлює постійну необхідність людини в отриманні знань, їх оновленні, оскільки їх обсяг не лише багаторазово й стрімко зростає, а й відбувається швидке «старіння» інформації, а володіння комплексом необхідних компетентностей визначає наразі успішність матеріального й, зрозуміло, духовного життя особистості, стає підґрунтям її подальшого розвитку, професійної й особистісної самореалізації. Тому дедалі частіше в науковому дискурсі мова заходить про зародження нового типу суспільства – суспільства знань, якому притаманна потреба й спроможність до постійного набуття знань, що перетворюються на фактор розуміння проблем розвитку суспільства та їх технологічного рішення.

Індекс людського розвитку (ІЛР) є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Індекс був розроблений у 1990 р. й публікується у щорічних звітах в рамках програми розвитку ООН. При підрахунку ІЛР враховуються три показники:

- очікувана тривалість життя;
- рівень грамотності населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання) та очікувана тривалість навчання;
- рівень життя, оцінений через ВНД на душу населення [1].

Таким чином, очікувана тривалість навчання є одним із ключових індикаторів рівня людського розвитку, а з 2010 р. враховується не просто рівень освіченості, а й тривалість навчання [3]. Це свідчить про акцентування уваги на навчанні протягом життя (lifelong learning – LLL).

Ідею lifelong learning пов'язують із концепцією напіврозпаду знань, запропонованою в ХХ ст. австрійсько-американським економістом Ф. Махлупом, суть якої проста: світ змінюється так динамічно, а нова інформація поширюється так швидко, що деякі знання перестають бути актуальними ще до того, як фахівець їх здобуде в процесі професійної підготовки. Існують професії, для яких старіння й розпад знань відбуваються дуже швидко, наприклад, сфера інформаційних технологій. А є такі, де це відбувається повільніше: наприклад, це професії, в основі яких лежить знання математики або мови. За таких умов академічна освіта потребує постійного оновлення, а для того, щоб встигати за інформацією, необхідно навчатися протягом усього життя.

Навчання впродовж життя є концептуальною основою реформування й становлення нової освітньої парадигми усіх цивілізованих країн світу. Освіта, освіченість уважаються наразі провідним чинником сталого розвитку суспільства через створення реальної можливості для розвитку й розкриття потенціалу кожної особистості.

У науковий обіг офіційно запроваджено поняття «навчання протягом життя» у систему освіти з ініціативи Ради Європи, ЮНЕСКО, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового Банку як реакцію на конкретне замовлення професійної сфери в якійсній освітній освіті, яка б відповідала запитам сучасного світового ринку праці.

Сутність феномена «навчання впродовж життя» концептуально розвивалося з огляду на різні підходи. За прагматичним підходом (Світовий Банк, Організація міжнародного співробітництва та розвитку (OECD), навчання протягом життя визначалося як ключовий фактор підготовки працівників до умов конкуренції в глобальній економіці й акцентувалося увага на економічному вираженні розвитку як конкретної особистості, так і суспільства в цілому. За підходом ЮНЕСКО, більш гуманістичним у традиціях ліберального просвітництва й наразі «прогресивним», чи «просвітницьким», в потрактуванні поняття робиться акцент на всебічному розвитку особистості й освіти як на основі професійної й особистісної самореалізації людини в умовах сучасного суспільства. Відтак, навчання впродовж життя – це освіта й навчання, розширені таким чином, щоб охопити, по-перше, усе життя людини, по-друге, усі вміння та галузі знань таким чином, щоб застосовувати всі ймовірні засоби з метою забезпечення всіх людей можливостями розвитку себе як особистостей [2, с. 28].

Таким чином, навчання впродовж життя – це спроба узгодити потребу особистості інтегруватися до суспільства з потребою суспільства використовувати потенціал кожної особистості для забезпечення свого економічного, культурного та політичного саморозвитку. Так, навчання впродовж життя є самостійною цінністю.

До питань освіти, навчання впродовж життя зверталися зарубіжні (П. Альхайдт, А. Гартунг, Е. Грубер, І. Кноль, З. Нольа, К. Хоул, У. Елліот, Р. Окс тощо) й вітчизняні (Ф. Ващук, Д. Дзвінчук, В. Журавський, О. Кашуба, В. Кремень, Н. Москаленко, Н. Ничкало, В. Олійник, Т. Сорочан тощо) вчені.

Та для сучасного соціально-економічного й політичного розвитку України в умовах воєнної агресії РФ питання навчання впродовж життя набувають особливої актуальності як для закладення основ розуміння потреби постійної самоосвіти учням в закладах загальної середньої освіти, та і при професійній підготовці фахівців будь-яких напрямків і спеціальностей.

У зазначених українських реаліях навчання впродовж життя набуває актуальності як з огляду на уже усталені світові тенденції розвитку суспільства, зокрема втрата популярності деяких професій; необхідність підвищення кваліфікації для професійної самореалізації; професійна мобільність; самоосвіта внаслідок застарівання отриманих професійних знань і потреба в їх оновленні, доповненні й підвищенні їх якості для конкурентоспроможності та кар'єрного зростання; утвердження в європейському освітньому просторі концепції «освіти протягом життя» й орієнтація держави на демократичний європейський розвиток тощо; так і чинники,

викликані суто війною: необхідність здобуття додаткової спеціальності або кваліфікації, перекваліфікація внаслідок втрати роботи; несприятливі демографічні тенденції (старіння населення, що викликає потребу у створенні умов для навчання людей зрілого і старшого віку), посилені вимушеною еміграцією здебільшого молодих та досвідчених фахівців, що викликає потребу в залученні до виконання професійних обов'язків зрілого населення чи спеціалістів, які перебували на пенсії й частково втратили кваліфікацію, а отже, потребують швидкого підвищення кваліфікації; отримання необхідних знань, наприклад, вивчення іноземної мови країни, де опинився вимушений переселенець; набуття необхідного рівня цифрової компетентності для організації дистанційної роботи; підвищення власного рівня освіченості внаслідок вивільнення часу й бажання особистісного саморозвитку внаслідок переосмислення життєвих орієнтирів; зростання рівня патріотизму й національної самосвідомості як розуміння необхідності в соціальній активності та дієвій громадянській позиції в подальшій відбудові й розбудові держави після перемоги над агресором тощо.

Розуміючи роль людського інтелектуального капіталу в примноженні національного багатства, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року забезпечення доступності та безперервності освіти упродовж усього життя визнано одним із пріоритетних напрямів державної освітньої політики, що активізувало процеси творення української моделі освіти дорослих.

Навчання впродовж життя передбачає зростання інвестицій у людей і знання; набуття основних навичок, включаючи цифрову грамотність; поширення інноваційних, більш гнучких форм навчання. Мета полягає в забезпеченні людей будь-якого віку рівним і відкритим доступом до якісного навчання. Рада Європи затвердила навчання впродовж життя як один з основних компонентів європейської соціальної моделі. Таке навчання не обмежується лише сферою освіти – воно також є критичним фактором у сферах зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності.

Навчання протягом життя охоплює навчання, що проходить через весь життєвий цикл із раннього дитинства до глибокої старості. Воно включає формальну (formal) освіту (початкова, загальна середня освіта, середня професійна освіта, вища освіта, освіта після закінчення ЗВО); неформальну освіту (nonformal) (спланована навчальна діяльність загальнокультурного та професійного спрямування за межами офіційних освітніх закладів) та інформальну/ соціально-побутову/спонтанну (informal) форму навчання (індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя, реалізується за рахунок власної активності індивідів в оточуючому культурно-освітньому середовищі).

Базова / формальна освіта періодично повинна доповнюватися програмами додаткової освіти й організується не як кінцева, завершена, а лише як основа, яка доповнюється іншими програмами. Це визначає рівні знань та професійних компетентностей випускників закладів освіти й свідчить, що в сучасних умовах вони, окрім отриманих знань у вузькій професії, повинні ще протягом навчання та студентського життя розвинути свої здатності до навчання впродовж життя, навички комунікації, адаптивності, самовдосконалення, організаційної й групової ефективності та низку інших якостей, які визначатимуть успішність особистості в професійному зростанні в інформаційному суспільстві.

Отже, реалізація концепції навчання впродовж життя сприяє адаптації особистості до постійно оновлюваних соціально-економічних умов, надає змогу зняти соціальну напруженість, допомагає особистості досягти визначених життєвих цілей та утвердитися як найвища соціальна цінність XXI ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku>
2. Lengrand, Paul. Prospects of Lifelong Education / Paul. Lengrand, A. J. Cropley. Ed., 1979. 197 p.
3. Why did the Report change the indicators for measuring education and income in 2010? United Nations Development. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/why-did-report-change-indicators-measuri...>